

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ (1937 – ПЕРША ПОЛОВИНА 50-Х РР. ХХ СТ.)

На сучасному етапі розвитку в Україні відбуваються зміни в економічному, політичному та соціальному житті. Саме ці зміни сприяли появі нових соціальних проблем, які позначилися на вихованні, освіті та соціальному формуванні обдарованих і талановитих дітей. З огляду на це виникає необхідність в ефективній організації соціально-педагогічної діяльності з дітьми зазначеної категорії.

Останнім часом термін “обдарованість” знову здобув суспільного визнання, так само як і соціальна значущість проблеми навчання й виховання обдарованих дітей.

Підвищити ефективність соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми може допомогти вивчення вітчизняного та світового досвіду роботи із зазначеною категорією дітей. Узагальнення досвіду минулого щодо роботи соціального педагога з обдарованими дітьми дасть можливість визначити перспективи використання педагогічно цінних ідей і прогресивних напрацювань першої половини ХХ ст.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що проблему змісту соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дитячого населення вивчали М. Барахтян, О. Безпалько, О. Вакуленко, З. Зайцева, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Г. Лактіонова, А. Малько, Л. Марченко, Л. Міщук, Ю. Нагорний, Н. Нарожня, В. Оржехівська, В. Орлов, В. Сидоров, Т. Сущенко, С. Толстоухова, І. Трубавіна, Л. Штефан та ін.

Однак аналіз наукової літератури свідчить, що форми й методи соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні (перша половина ХХ ст.) ще не були об'єктом спеціального педагогічного дослідження.

Мета статті полягає в аналізі наукових та історико-педагогічних джерел з проблеми організації роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні у 1937 – першій половині 50-х рр. ХХ ст., визначенні основних методів та форм роботи із зазначеною категорією дітей.

Соціально-педагогічна діяльність з обдарованими дітьми на етапі 1937 – перша половина 1950 рр. була спрямована на поліпшення змісту роботи соціального педагога; відновлення значної кількості позашкільних закладів для обдарованих дітей, а в межах загальноосвітньої школи – позакласної роботи; відкриття спеціальних шкіл для дітей з видатними здібностями до музики, малювання.

Аналіз історико-педагогічної літератури [1; 3; 6; 8] дає можливість стверджувати, що соціальний педагог у роботі з обдарованими дітьми на зазначеному етапі використовував словесні методи виховання, а саме: лекції, бесіди на різні теми (соціалістичне будівництво, історичні події, еко-

номіка та природа рідного краю), навіювання, переконання, диспути, консилиуми, конференції тощо.

Так, провідним методом соціально-педагогічного впливу на обдарованих дітей у 37–50-х рр. ХХ ст., який актуальний і сьогодні, була бесіда. Соціальний педагог повинен був ретельно готуватись до проведення бесіди, заздалегідь чітко сформулювати запитання, логічно їх упорядкувати.

Приклад – як метод виховання надавав конкретні зразки наслідування й активно впливав на свідомість обдарованої дитини.

Відповідно до завдань та запитів обдарованих дітей соціальний педагог також використовував диспут, який передбачав вільний, жвавий обмін думками, колективне обговорення питань, що їх хвилювали.

Під час проведення лекції соціальний педагог повинен був враховувати вікові особливості обдарованої дитини, рівень її розвитку та обізнаність з теми, про яку йдеться в лекції.

На зазначеному етапі для переконливішого звучання теоретичних положень під час проведення лекції чи бесіди соціальні педагоги в роботі з обдарованими дітьми демонстрували цілий кінофільм або його фрагменти. Кінолекторій забезпечував послідовний, тривалий і цілеспрямований вплив на обдаровану дитину, давав можливість сформулювати в неї цілісне уявлення щодо багатьох проблем, отримати вичерпні відповіді на запитання, що виникали.

Крім методів, які формували свідомість, у роботі з обдарованими дітьми соціальні педагоги широко використовували метод організації діяльності, до яких можна віднести творчі роботи. Так, для розвитку творчих здібностей обдарованій дитині пропонувалося створити власні літературно-художні, живописні, скульптурні і музичні твори [6].

Слід підкреслити, що в 1937–1950-х рр. подальшого поширення у роботі соціального педагога з обдарованими дітьми набуває ігротерапія. Ігри використовували в межах різних загальноосвітніх шкіл і позашкільних закладів. Ігрові методики відрізнялися за ступенем директивності та частотою ігрових сеансів. Соціальні педагоги застосовували гру як засіб індивідуального впливу на обдаровану дитину, а також з метою групової роботи. Іноді проводили спільні ігри обдарованих дітей з батьками. Соціальному педагогу відводилася пасивна роль спостерігача, роль партнера, співучасника в грі або керівника.

На зазначеному етапі з'являється новий метод роботи соціального педагога з обдарованими дітьми – арт-терапія, спрямована на реалізацію прихованої енергії обдарованої дитини в результаті творчого осмислення, тренування, особистісного зростання.

Арт-терапія в науково-педагогічному розумінні – це турбота про емоційне самопочуття й психологічне здоров'я обдарованої дитини засобами спонтанної художньої діяльності. Це метод розвитку й зміни особистості за допомогою різних видів і форм мистецтва й творчості.

На початку етапу активну діяльність розгорнули дитячі технічні та сільськогосподарські станції, які проводили виставки досягнень обдарованих дітей у зазначених галузях [2; 4].

До традиційних групових форм організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми на зазначеному етапі можна віднести олімпіади та конкурси. Як відомо, олімпіада – одна з ефективних форм суспільного контролю за результатами навчально-виховної діяльності школи, яка виявляє не тільки знання, а й пізнавальні інтереси учнів, стимулює роботу вчителів та соціальних працівників з розвитку цих інтересів.

Слід підкреслити, що зміст олімпіади, різноманітність обраних методів сприяли широкому використанню в роботі соціального педагога з обдарованими дітьми ігрових моментів, елементів зацікавленості, що допомагали йому вирішити одну з важливіших проблем соціально-педагогічної діяльності, а саме поєднання принципу масовості з принципом добровільності [5].

До нових групових форм роботи соціального педагога на етапі (37–50 рр. ХХ ст.) можна віднести організацію факультативних курсів для обдарованих дітей. Працюючи у факультативних групах, соціальний педагог використовував такі методи діяльності, як: бесіди, роз'яснення; організовував різноманітні види самостійної роботи обдарованих учнів [9].

Слід підкреслити, що на зазначеному етапі з'являються нові установи, де проводилася робота соціального педагога з обдарованими дітьми, до яких можна віднести будинки піонерів, у яких працювали гуртки (техніки; натуралістичного, фізичного виховання і спорту; художнього виховання; екскурсійно-краєзнавчої й туристичної роботи), шкільні газети, журнали, бібліотеки [7].

На зазначеному етапі починають зароджуватися наукові товариства, прообрази Малої академії наук. Відповідно до звернення Академії наук СРСР (1939 р.) про посилення шефства над дитячими науковими організаціями, Академія наук УРСР під керівництвом Президента О. Богомольця прийняла постанову про шефство над Київським палацом піонерів і жовтенят з питань роботи з талановитими дітьми й учнівською молоддю, членами наукових гуртків.

Слід підкреслити, що в цей час соціальні педагоги віддавали перевагу індивідуальній формі роботи з обдарованими дітьми у вигляді консультацій, які проводили заздалегідь у спокійній обстановці за наміченим планом. Під час індивідуальної бесіди обдарована дитина повинна була відчувати, що соціальний педагог прагне допомогти йому. Для цього використовували переконливі приклади.

Результати дослідження свідчать, що в роботі з обдарованими дітьми соціальний педагог майже завжди використовує складне поєднання декількох методів і прийомів соціально-педагогічного впливу з метою досягнення максимального ефекту.

Висновки. Таким чином, творче використання історичного досвіду організації роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні

в 1937 – першій половині 50-х рр. ХХ ст. має визначити напрями подальшої їх роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів виховного впливу на обдаровану дитину з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціально-педагогічної діяльності.

Література

1. Берлов М. Воспитываем знающих, увлеченных... / М. Берлов // Народное образование. – 1968. – № 10. – С. 8–11.
2. Вдовиченко Г. Позашкільні заклади України за 30 років / Г. Вдовиченко, Т. Реммер // Радянська школа. – 1947. – № 6. – С. 31–39.
3. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк // Радянська школа. – 1946. – № 6. – С. 4–14.
4. Красильников А. Значение, место и формы самоорганизации учащихся в общей системе воспитания / А.П. Красильников, И.Д. Мартыненко // Педагогические курсы на дому. – 1928. – № 3–6. – С. 5–27.
5. Левин А.А. Массовые олимпиады и конкурсы как средство воспитания познавательных интересов / А.А. Левин // Советская педагогика. – 1965. – № 3. – С. 56–60.
6. Лернер И. Пути совершенствования методов обучения / И. Лернер // Народное образование // 1969. – № 6. – С. 28–38.
7. Положення про позашкільні установи Міністерства освіти Української РСР // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1954. – № 2. – С. 4–23.
8. Про заходи до дальшого поліпшення роботи шкіл УРСР // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1947. – № 1–2. – С. 7–11.
9. Факультативные курсы // Народное образование. – 1967. – № 7. – С. 4–5.

ДЕЛЬВИГ Н.А.

РОЛЬ НАУЧНЫХ ОБЩЕСТВ КРЫМА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В РЕГИОНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX В.

В связи с вхождением Украины в Болонский процесс, потребностью интеграции в европейское образовательное пространство перед высшей школой стоит ряд важных проблем, к которым, согласно “Национальной доктрине развития образования”, относятся, прежде всего, такие: повышение качества образовательных услуг, налаживание мониторинга образования на национальном и международном уровнях, децентрализация управления образованием как способ расширения государственно-общественного партнерства в социальной сфере, структурная перестройка образовательной системы соответственно потребностям обеспечения непрерывного характера образования, формирование готовности педагогов к инновационной и научной деятельности, развитие рынка образовательных услуг, расширение международного сотрудничества, мониторинг и использование лучшего опыта в сфере образования.

Особой страницей истории отечественной педагогики является процесс зарождения и развития научных обществ в Крыму во второй половине XIX – первой половине XX в. Одним из приоритетных направлений работы таких организаций было сотрудничество с учебными заведениями региона в целях повышения качества образования.